

Walter Kramer

De Monumentenwacht is een niet meer weg te denken organisatie. Een instituut dat al decennia lang inspecties uitvoert en rapportages opmaakt over de bouwkundige staat van historische bouwwerken.

Walter Kramer (1937), architect BNA en erevoorzitter van de Monumentenwacht, is een van de oprichters. Hij heeft in de beginperiode, rond 1973, velen kunnen mobiliseren en enthousiasmeren om het werk van de Monumentenwacht op gang te helpen en bij de eigenaren van monumenten bekendheid te geven.

In dit boekwerkje schetst hij een beeld over het onderhoud aan monumenten in voorbije tijden maar bovenal hoe de Monumentenwacht is ontstaan en ontwikkeld.

Monumentenwacht

zorg[t] voor monumenten

Het werk van de Monumentenwacht heeft de zorg voor monumenten een geheel nieuwe impuls gegeven. De monumentenzorg is van een curatieve zorg geleidelijk omgebogen naar een preventieve zorg. Voorkomen is, nog altijd, beter dan genezen.

Walter Kramer

Monumentenwacht

zorg[t] voor monumenten

Opgedragen aan de mensen van 'het eerste uur'.

FOTO'S VOORPAGINA

Boven: De eerste inspectie aan de H. Gertrudis, St.Geertruid (L), de 2500^e abonnee, op 11 juni 1981

Onder: Leien dak. Van klein onderhoud is geen sprake meer.

Deze foto werd in 1973 als voorbeeld gebruikt. Enkele dakpannen zijn verschoven. Snel herstel kan hier grote schade voorkomen.

Ontstaan en ontwikkeling

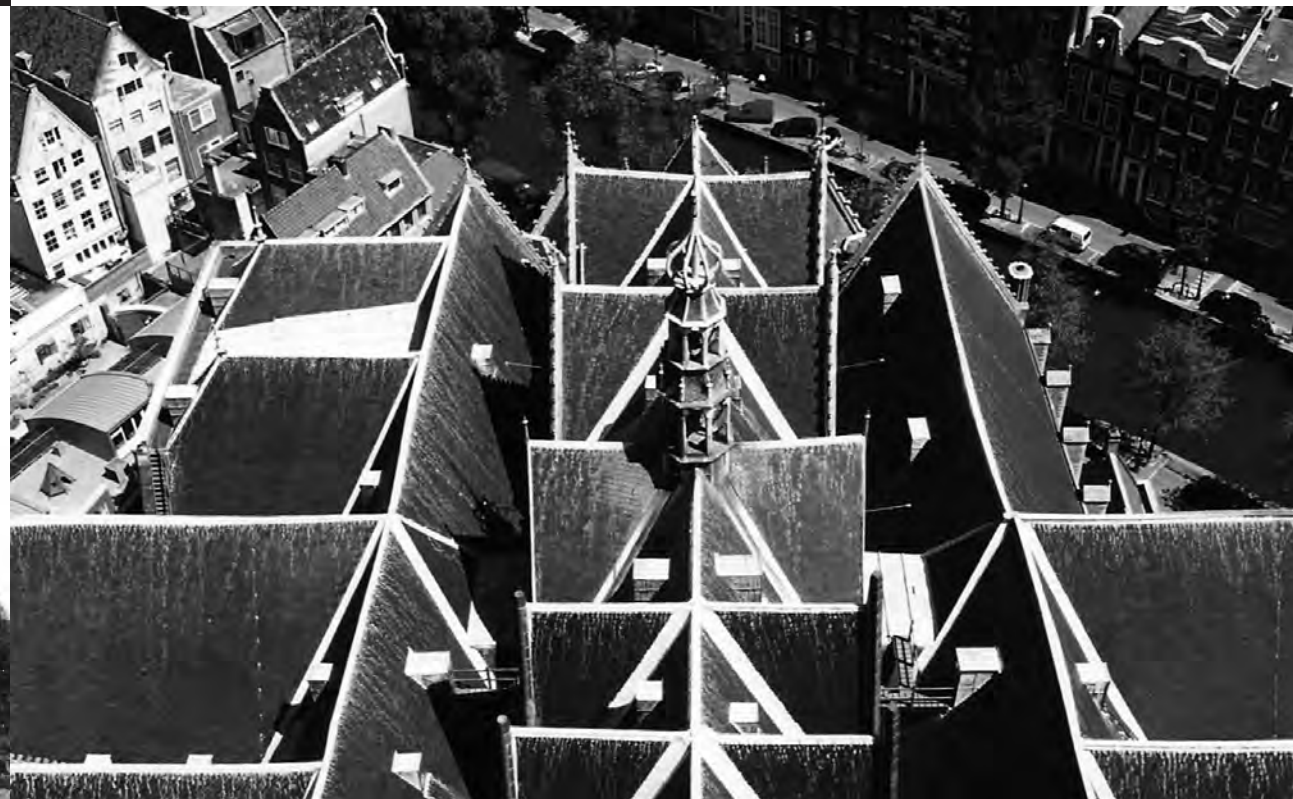
In dit boekwerkje wordt een beeld geschetst van het onderhoud aan historische bouwwerken in voorbije eeuwen, de Monumentenwet (1961), het ontstaan van de Monumentenwacht (1973) en de periode tot aan het officieel beëindigen van mijn werkzaamheden daarvoor (1978). Het is een stukje geschiedenis van, maar ook een 'toekomst verwachting' over een organisatie die in de wereld van de monumentenzorg niet meer is weg te denken.

Vanaf de start van de Monumentenwacht heeft het mij getroffen hoe velen, enthousiast en vaak in hun vrije tijd, heel veel werk hebben verzet om het werk van de Monumentenwacht op gang te helpen en onder de aandacht te brengen van eigenaren van monumenten. Het werd breed gedragen. Ik ben hun daar dankbaar voor. Als ik in dit verband de 'werkers van het eerste uur' memoreer ben ik mij ervan bewust dat daarmee ook velen niet zijn vermeld, mijn excuses daarvoor.

De Monumentenwacht heeft de zorg voor monumenten een ander gezicht gegeven. De monumentenzorg is aan het veranderen van een curatieve naar een preventieve zorg.

Walter Kramer

Complexe dakconstructies vragen extra zorg. Oude Kerk, Amsterdam.

Het ontstaan van de Monumentenwacht

De Monumentenwacht is een niet meer weg te denken organisatie die sterk heeft bijgedragen aan het in stand houden van menig monument, en doet dat nog steeds. Maar hoe en wanneer is het begonnen? Er was een lange aanloop.

Monumentenwet

Het had een tijd geduurd maar daar was ie dan toch: de Monumentenwet, 1961. Zo lang als de aanloop was tot de totstandkoming, zo kort was de discussie in de Tweede Kamer over het aanvaarden van de wet. Vlot aangenomen met alleen vragen over restauratieverplichtingen en onderhoud. Artikelen in die richting werden uit het voorstel gehaald omdat de Kamer dat een te grote inmenging vond in het eigendomsrecht, onderhoud was daarbij een zaak voor de eigenaar. Verwezen werd naar bijlagen bij subsidiebeschikkingen voor het herstel van monumenten, al geformuleerd in 1936, met onder meer de voorwaarde dat bij de aanvaarding van de subsidie 'het object in de staat moet worden gehouden waarin het door de herstelling is gebracht'. Iedere ontvanger van een subsidie was allang blij en ondertekende de papieren snel zonder na te denken over de consequenties van die voorwaarde. Maar eigenlijk is die voorwaarde, tot op de dag van vandaag in grote lijnen hetzelfde gebleven, behoorlijk indringend: de verplichting het object in de staat te houden waarin het door de herstelling is gebracht. Dat is nogal wat. De toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg voerde in het begin van de jaren zestig van de vorige eeuw een zekere controle uit op de naleving van de overeengekomen subsidievoorwaarden. Er was zelfs een kaartstelsel voor opgezet. Maar inhoudelijk gebeurde er weinig mee en zo ebde de goede bedoeling weg.

Onderhoud

Onderhoud aan gebouwen is er natuurlijk altijd geweest. Bij de Sint Jan in 's-Hertogenbosch kende men in de 15e eeuw al een ploeg die tijdens de bouw van de kerk het voltooide gedeelte controleerde en noodzakelijke reparaties verrichtte. In Amsterdam kende men De Fabrieksambt. Een soort Openbare Werken werkzaam vanaf het begin van de 17e tot het midden van de 19e eeuw. Dit was wat je noemt een megaorganisatie. Vanuit De Fabrieksambt kwamen grote opdrachten zoals voor de bouw van de Zuider-, Wester- en Noorderkerk, de bouw van torens op niet meer in functie zijnde verdedigingswerken (Munttoren, Jan Roodepoortstoren, Haringpakkerstoren, Montelbaanstoren). Maar door deze organisatie werd ook het onderhoud aan kerken, woonhuizen, kademuren en bruggen geregeld, en uitgevoerd.

Monumentenlijst

In de 19e eeuw verslaptte om allerlei redenen de aandacht voor oude bouwwerken en daarmee ook de aandacht voor het onderhoud daarvan, vaak met verval en sloop als gevolg. Reacties kwamen eind 19e en begin 20e eeuw met de oprichting van tal van organisaties die zich het lot van de monumenten aantrokken waaronder Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond (1899); Vereniging Hendrick de Keyser (1918); Vereniging De Hollandse Molen (1923). De overheid was inmiddels ook wakker geschud en ging geleidelijk over tot het verstrekken van subsidies voor het herstel van gebouwen van waardevolle architectuur. Gebouwen die waren vermeld op een voorlopige monumentenlijst die overigens geen juridische onderbouwing kende. Na de Tweede Wereldoorlog werd tussen 1948 en 1968 in het kader van de Wederopbouwregeling veel oorlogsschade hersteld en werd veel herbouw gepleegd. De toren in Alphen (NBr) was in 1968 de laatste restauratie binnen deze regeling.

Inventarisatie

Nadat de Monumentenwet in 1961 tot stand was gekomen volgde een landelijke inventarisatie van rijksmonumenten die tot 1969 heeft geduurd. Een hele klus die uiteindelijk leidde tot zo'n 48000 beschermde monumenten. Interessant is te melden dat slechts 5,2 % van de eigenaren bezwaar maakte tegen plaatsing van hun eigendom op de rijksmonumentenlijst: een opvallend laag percentage. In Amsterdam was het percentage van bezwaarschriften zelfs nog lager: 4,6%. Subsidies voor het herstel van monumenten, nog altijd een 'gunst' en niet gekoppeld aan de plaatsing op de monumentenlijst, werden verleend en worden nog steeds verleend, maar het onderhoudsvraagstuk was niet aan de orde.

Monumentenzorg

De interesse voor de monumentenzorg - en nu volgt een persoonlijk getint verhaal - kreeg na mijn restauratiewerk in Amsterdam en Kopenhagen in 1966 een vervolg met mijn benoeming tot rayonarchitect voor de provincie Noord-Brabant bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg toen nog gevestigd in Voorburg. Een jaar later kwam een opdracht om samen met collega J.P. Staal een inventarisatie te maken over de bouwkundige toestand van de Kempische torens in die provincie. Dit is een grote groep veelal losstaande torens waarvan er in de eerder genoemde periode 1948 - 1968 heel wat waren hersteld. Het resultaat was opmerkelijk. Bijna alle torens kenden wel een of meer gebreken, variërend van loszittend baksteen, natuursteen, of voegwerk tot verdwenen leien, opgewaaid lood en soms erger. Waarom werd daar niets aan gedaan? De eigenaar had toch de subsidievoorwaarden onderschreven...?

Aan de Nederlandse Hervormde Kerk in Woudrichem werd in 1967 aan het koor een behoorlijk lekkende goot geconstateerd, er ontbraken regenwaterpijpen en er was sprake van een slechte waterhuishouding rond het kerkgebouw. Vanuit de Rijksdienst voor de Monumentenzorg werd een brief naar het kerkbestuur geschreven waarin erop werd geattendeerd dat deze mankementen bij niet snel herstellen grote constructieve gevolgen zouden kunnen hebben. Het antwoord kwam snel: 'Wij staan toch op de monumentenlijst' en 'Wij hebben geen geld'. Er gebeurde dus niets. Pas acht jaar later zou een restauratie worden uitgevoerd voor een veelvoud van het bedrag dat het aanvankelijk simpele herstel zou hebben gekost. Het verbaasde mij meer en meer dat er ook na andere opgedane ervaringen op het gebied van onderhoud aan monumenten weinig gebeurde. Een voorstel aan de juridische afdeling van de rijksdienst een keer een 'proefproces' uit te lokken werd om onduidelijk redenen van de hand gewezen.

In 1971 werd mijn werkterrein bij de rijksdienst verplaatst van Noord-Brabant naar Friesland en Groningen. Het was een periode waarin door de rijksoverheid, via Sociale Zaken, veel aanvullende werken in gang werden gezet. Een golf van restauraties overspoelde met name Friesland maar ik realiseerde mij daarbij dat door deze goedbedoelde maar kortstondige maatregelen niet de noodzakelijke continuïteit van werk voor restauratiebouwbedrijven was opgelost. Ook het - toen ook al - chronische tekort aan subsidiemiddelen bij de rijksoverheid bracht mij meer en meer op de gedachte dat bij een geregelde bouwkundige controle van het monumentenbestand en het direct herstellen van kleine gebreken op lange termijn veel geld bespaard zou kunnen worden. Niet alleen kostenbesparing dus maar ook behoud van authenticiteit van het object! Maar zeker ook de mogelijkheid van een continuïteit aan (onderhouds)werk voor restauratiebouwbedrijven.

Monumentenwacht

Het vraagstuk van het onderhoud aan historische bouwwerken bleef mij bezig houden. Een mooi voorbeeld trof mij bij het Restauratiebouwbedrijf Koninklijke Woudenberg in Ameide. Na beëindiging van een restauratie werd een onderhoudscontract afgesloten waarbij het bedrijf jaarlijks een bouwkundige inspectie zou uitvoeren. Dit sprak mij aan. De werkzaamheden van de grote restauratiebedrijven waren redelijk over ons land verdeeld. Zou het kunnen zijn dat met deze bedrijven in die zin iets zou kunnen worden ontwikkeld. Gesprekken daarover volgden met S. Kneppers van Aannemingbedrijf Kneppers in Amsterdam en met H. Jurriëns van Restauratiebouwbedrijf Jurriëns in Utrecht. Een volgend gesprek vond plaats met Y. Schakel directeur van Restauratiebouwbedrijf Schakel BV uit Exmorra. Hij stelde voor samen een ‘monumenten inspectie dienst’, een monumentenwacht, te starten. De naam was er opeens; bedacht door Y. Schakel. Wij spraken er uitvoerig over en besloten over te gaan tot het oprichten van een stichting. Bij notaris A.L. Hansma in Makkum werd op 23 februari 1973 de stichtingsakte ondertekend. De inhoud was simpel.

- Artikel 1. De stichting draagt de naam '**Stichting Monumentenwacht Nederland**' en is gevestigd te Amersfoort.*
- Artikel 2. De stichting stelt zich ten doel door het nemen van preventieve maatregelen mogelijk verval van historische bouwwerken te voorkomen.*
- Artikel 3. De stichting tracht dit doel te bereiken door:*
- a. een regelmatige inspectie van deze gebouwen waarbij gelet zal worden op achterstand in het onderhoud en met name op lekkages en/of invatering*
 - b. het zo nodig doen verrichten van kleine herstellingen en werkzaamheden, indien het onder a genoemde wordt geconstateerd.*
 - c. het zo nodig verrichten van andere kleine werkzaamheden die strekken tot het behoud van het bouwwerk.*
- Alles zonder dat het behalen van winst of andere commerciële oogmerken door de stichting worden beoogd.*

De stichting zou een inspectiebus leasen en van het restauratiebouwbedrijf Schakel twee vakbekwame mensen 'huren'. Tijdens een gesprek met C.J. Kreb, werkzaam bij de Provinciale Griffie in Groningen, was inmiddels het idee ontstaan om naast de landelijke stichting per provincie een Monumentenwacht op te richten. Met provinciale Monumentenwachtbesturen en monumentenwachters zou niet alleen duidelijker per provincie kunnen worden gewerkt maar daarbij werd, natuurlijk, ook gedacht aan de mogelijkheid van provinciale subsidies. Ook het typische 'monument eigene', waardoor iedere provincie zich wel kenmerkt, zou beter kunnen worden behartigd. Ook dat lukte en de eerste twee provinciale besturen - Friesland en in Groningen - werden geïnstalleerd.

Start

Op 23 maart 1973, een maand na de oprichting, werd tijdens een bijeenkomst in aanwezigheid van de toenmalige staatssecretaris H.J.L. Vonhoff aan het huis van de familie Eysinga in Sint Nicolaasga (Fr) de eerste symbolische inspectie door de Monumentenwacht verricht. Bij die gelegenheid mocht ik een inleiding houden waaruit enkele passages hieronder zijn weergegeven.

Het is vandaag precies een maand geleden dat de Stichting Monumentenwacht Nederland werd opgericht. De Monumentenwacht Nederland krijgt een landelijk aanzien maar wordt onderverdeeld in de regio veelal provinciaal en later misschien ook stedelijk. Reden waarom ik u nu ook al welkom mag heten namens een drietal besturen: Het overkoepelend bestuur van de Stichting Monumentenwacht Nederland en de besturen van Monumentenwacht Friesland en Monumentenwacht Groningen.

Het is niet zo maar dat deze stichtingen zijn opgericht. Mede door mijn werk zijn wij tot de conclusie gekomen dat tussen de 60 en 70% van het aantal restauraties betrekking heeft op een vorm welke te maken heeft met achterstalling of nalatig onderhoud.

Het tijdig voorkomen en constateren van gebreken is een tot nu toe ontbrekend gegeven geweest. De Monumentenwacht is daarom opgericht met het doel door het nemen van tijdige en preventieve maatregelen verval van historische bouwwerken in te dammen of mogelijk te voor komen. Deze maatregelen zullen bestaan uit het verrichten van inspecties aan gebouwen waarvan de eigenaar of eigenaresse door het nemen van een abonnement verzekerd is van een regelmatige controle. Het accent van deze inspecties zal liggen op het voorkomen van inwatering of lekkages in een gebouw. Ook mogelijk andere kleine herstelwerkzaamheden zullen eventueel direct hierbij betrokken worden.

De stichting zal zich de eerst komende tijd bepalen tot kerkgebouwen. Hiervoor zijn voor beide provincies de eigenaren van bijna 600 kerkgebouwen aangeschreven. Het verheugt mij dat de eerste abonnees van Stichting Oude Groninger Kerken en Stichting Oude Friese Kerken reeds zijn binnengekomen.

Mocht in de loop van dit jaar en daarna blijken dat de Monumentenwacht duidelijk in een behoefte voorziet dan zullen na de kerkgebouwen ook de molens, de staten, stinsen en borgen en in een verre toekomst ook de stads- en dorpswoningen aan bod komen.

Ook een gerestaureerd gebouw moet geregeld geïnspecteerd worden wil na enige jaren niet weer het proces aanvangen dat leidt tot een nieuwe restauratie - voor kerkbesturen langzamerhand een bijna niet meer te dragen last.

De besturen van de drie stichtingen hopen dat mede door de werkzaamheden van de Monumentenwacht het nu nog rijke bestand aan historische bouwwerken in Nederland voor verder verval zal behoeden en dat een zo groot mogelijk aantal eigenaren van gebouwen het nut van deze Monumentenwacht mag ontdekken.

De toenmalige directeur bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg B.van Swigchem had er voor gezorgd dat de staatssecretaris aanwezig kon zijn. De heer Vonhoff sprak bij de bijeenkomst op 23 maart 1973 over: 'het opvullen van de witte plekken in de monumentenzorg'. Alsook zijn legendarische woorden: 'Beter één Bijlmer minder dan één Bijlmer meer...' ¹

¹ Bij deze bijeenkomst waren eveneens aanwezig vertegenwoordigers van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM); mr. R. Hotke, directeur-generaal Cultuur, P.J. Yperlaan, directeur Monumenten, Musea en Archieven (MMA) en mr. G.W. van Herwaarden, hoofd afdeling Monumenten.

De stoep schoon houden; ook een vorm van onderhoud.

De eerste werkzaamheden

De Monumentenwacht kwam op gang. Een moderne servicewagen, de inspectiebus, werd ingericht met alle materialen noodzakelijk voor kleine reparaties (dakpannen, leien, lood), een werkbank, gereedschappen, etc. en werd bemand door twee monumentenwachters. De wijze waarop zou moeten worden geïnspecteerd, gerapporteerd en vastgesteld 'wat kleine reparaties zijn, die strekken tot het behoud van het monument', het werd uitvoerig besproken en in de begintijd vaak pragmatisch uitprobeerde. Wat nu algemeen goed is, moest toen nog vorm krijgen.

Besloten werd met de eigenaar per object een jaarabonnement af te sluiten. Naast deze kosten werden voor een inspectie een (goedkoop) uurloon en eventueel gemaakte materiaalkosten in rekening gebracht. In principe werd gedacht aan één inspectie per acht maanden. De basisgedachte was dat daardoor de inspectie in verschillende jaargetijden zou plaatsvinden. De aanstelling van monumentenwachters verliep probleemloos. 'We moeten ervaren vaklieden hebben, schapen met vijf poten', was daarbij het adagium. Dat lukte. Inmiddels hadden de besturen besloten dat het beter was de Monumentenwacht los te koppelen van het restauratiebouwbedrijf: de wacht moest een neutraal instituut zijn in beoordeling, rapportage en adviezen.² Dat geldt trouwens nog steeds.

Prins Bernhard Cultuurfonds

Een aparte vermelding is hier op zijn plaats voor het Prins Bernhard Cultuurfonds toen nog Prins Bernhard Fonds geheten. Na een korte leaseperiode heeft het fonds de kosten van de inspectiebus gefinancierd. Ook heeft het fonds in alle provincies de aanschaf van een eerste inspectiebus bekostigd. Mevrouw J.M.S. Perryck van het fonds speelde daarin telkens weer een belangrijke rol. Ook waren er schenkingen van Provinciale Anjerfondsen. Voor de eerste financiering van de werkzaamheden van de Monumentenwacht is veel dank verschuldigd aan het ministerie van CRM.³ Maar ook lieten de beide startprovincies, Friesland en Groningen, zich niet onbetuigd.

Tallose gesprekken en bijeenkomsten vonden plaats om het werk van de Monumentenwacht onder de aandacht te brengen, waaronder in Rotterdam met kerkbesturen uit Zuid-Holland en Zeeland, in Zwolle met het Provinciaal Kerkelijk Bureau, in Haarlem, Groningen en 's-Hertogenbosch met de bisdommen.⁴ Eind 1978 waren er al in negen provincies Monumentenwachten opgericht en werkzaam. De Monumentenwacht groeide in een opvallend tempo en was uiteindelijk in alle provincies paraat. In 1978 legde auteur dezes zijn werkzaamheden als voorzitter neer.⁵ Het werk van de Monumentenwacht was, met inzet van velen, op gang gekomen en wordt tot op de dag van vandaag gedragen door de vakkennis van de monumentenwachters, alsmede door de inzet van zowel de bezoldigd directeur Monumentenwacht Nederland, de provinciale besturen en al die anderen die het werk van de Monumentenwacht een warm hart toedragen.

² **De eerste inspectiebus werd in de werkplaats van het restauratiebouwbedrijf Schakel BV. ingericht. Schakel heeft, het zij nadrukkelijk vermeld, een meer dan daadkrachtige rol gespeeld bij de eerste werkzaamheden van de Monumentenwacht.** Het landelijk bestuur werd in 1973 gevormd door W. Kramer voorzitter, H.J. Zijlstra secretaris, R.E.C. Estourgie penningmeester en J.F. Stallinga bestuurslid.

³ Per brief 29 december 1973 van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, gericht aan Stichting Monumentenwacht Nederland te Amersfoort, werd medegedeeld dat men bereid was 'bij te dragen in de kosten van een landelijk apparaat met een subsidie van ongeveer 85%, daar in begrepen exploitatie van het totale wagenpark'.

⁴ Om meer bekendheid te geven aan de Monumentenwacht was er een Comité van Aanbeveling opgericht. Het comité, vermeldt in een brochure, bestond uit: P.J. Yperlaan, directeur Afdeling Monumenten, Musea en Archieven van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk; J. Jessurun, hoofd-directeur Rijksdienst voor de Monumentenzorg; T. Boering, lid Gedeputeerde Staten van Drenthe; P. van der Mark, lid Gedeputeerde Staten van Friesland; A. Post, lid Gedeputeerde Staten van Groningen; Mevrouw C. Venzelaar-de Boer, lid Gedeputeerde Staten van Utrecht; Y.P.W. van der Werff, lid Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant; K. Sikkema, directeur Fryske Akademy.

⁵ Op 23 februari 1978 was G.C. Wallis de Vries, staatssecretaris van CRM, aanwezig bij de eerste lustrumviering van de Monumentenwacht in de Sint-Joriskerk in Amersfoort. Hij kondigde de studie aan van een onderhoudsregeling voor grote monumenten. De totstandkoming daarvan heeft overigens nog heel wat jaren op zich laten wachten. Tijdens die bijeenkomst werd auteur dezes benoemd tot erevoorzitter van de Monumentenwacht.

Toekomstverwachting

In mei 1973 telde de Monumentenwacht 35 abonnees. Op 1 april 1974 viel de eer te beurt aan de Nederlandse Hervormde Kerk in Vreeland als 100^e inspectieobject te worden geregistreerd. De 500^e was de Nederlandse Hervormde Kerk in Winschoten en op 7 oktober 1976 kwam de Nederlandse Hervormde Kerk in Zweins (Fr) als 750^e binnen. In 1977 waren het er al 1000. Op 11 juni 1981 vond in de H. Gertrudis in Sint Geertruid (L), de 2500^e aanmelding plaats, een feestelijke bijeenkomst en een eerste inspectie van het kerkgebouw.

Eind 2008 waren er ruim 22.000 aangemelde bouwwerken, telde de Monumentenwacht 150 deskundige medewerkers en werden er in dat jaar ruim 14.000 inspecties uitgevoerd.

De toekomst van de Monumentenwacht ziet er vooralsnog rooskleurig uit. Daarbij blijkt dat het merendeel van de eigenaren de aanbevelingen opgedaan bij inspecties aan gebouwen en neergelegd in rapporten, serieus neemt. Voor de uitvoering van herstellingen aan hun eigendommen worden door eigenaren contacten gelegd met erkende en gecertificeerde restauratiebouwbedrijven. Meerjarenonderhoudsprogramma's, met name voor kerkgebouwen en kastelen, opgemaakt door ervaren bouwkundigen en architecten, gaan een steeds grotere rol spelen.

Het zijn al deze activiteiten waardoor het onderhoud aan monumenten meer en meer wordt ingekaderd en gestructureerd. Dat was tijdens de jaren rond het ontstaan van de Monumentenwacht wel even anders.

De Monumentenwacht is een niet meer weg te denken organisatie; zij heeft sterk bijgedragen aan de instandhouding van menig monument - en doet dat nog steeds.

1973 - 1978

- Douwe van der Zee en Sjoerd van der Wijk waren de eerste monumentenwachters.
- De minister van CRM, mr. H.W. van Doorn, zei bij de oprichting van Monumentenwacht Noord-Brabant (19 maart 1975): 'De Monumentenwacht voorziet niet in een dringende behoefte, maar in een schreeuwende noodzaak'.
- Op 16 december 1975, het Europees Monumentenjaar, werd in de Ronde Lutherse Kerk in Amsterdam aan de Monumentenwacht door Z.K.H. Prins Claus een oorkonde uitgereikt. 'Als verdienste voor het behoud van het Nederlandse monument met name voor de zorg voor het onderhoud van historische gebouwen'.
- Vermeld moet worden het vele werk verzet door de heren P.E. Greven en F.A. Groen bij het oprichten van de Utrechtse Monumentenwacht, maar ook hun hulp bij het oprichten van andere provinciale wachten.
- In de goot van een kerkje in Friesland werd een heuse vlierboom aangetroffen. Beide hebben het overleefd. De goot is weer hersteld en de vlierboom bloeit in de tuin van een van de monumentenwachters.
- Slechts één kerkbestuur zegde het abonnement op: 'De inspecties hadden geen zin meer want de kerk werd toch over twee jaar gerestaureerd...'
- Eind 1975 waren er 10 monumentenwachters in dienst: 2 in Friesland, 2 in Drenthe en Groningen, 2 in Utrecht, 2 in Zeeland en 2 in Noord-Brabant.
- Vijf jaar na de oprichting werd in een becijfering de voorzichtige conclusie getrokken dat door de inspecties en klein onderhoud fl. 7.000.000 (€3.200.000) aan bouwkosten was bespaard. Wat aan cultuurhistorische, bouwkundige en bouwkunstige waarden was bespaard is niet in geld uit te drukken.

Het landelijk adres van de Monumentenwacht was aanvankelijk bij auteur aan huis, daarna op zijn kantooradres en vervolgens op een tweetal andere adressen in Amersfoort. De landelijke Monumentenwacht is nog steeds gehuisvest in Amersfoort aan de Utrechtseweg 3f. Het postadres is Postbus 2120, 3800 CC Amersfoort. Telefoon 033 4790770. Hier is informatie op te vragen over de provinciale monumentenwachten.

Geïnspireerd door de 'bouwkundige' Monumentenwacht is er nu ook een Archeologische Monumentenwacht. Stichting Archeologische Monumentenwacht Nederland, Utrechtseweg 3f, 3811 NA Amersfoort.

Sinds enkele jaren bestaat er tevens een Interieurwacht voor monumentale interieurs, in gang gezet door Monumentenwacht Noord-Brabant onder leiding van directeur J.C.A. Akerboom, al sedert 1975 betrokken bij het werk van de Monumentenwacht. Interieurwacht; Monumentenwacht Noord-Brabant, Sparrendaalseweg 5, 5262 LR Vught.

Ik spreek de hoop uit dat de Monumentenwacht zich blijft inzetten voor haar hoofdtaken: het inspecteren van en rapporteren over de bouwkundige staat van historische gebouwen, het eventueel verrichten van kleine reparaties die strekken tot behoud van het monument en, zo nodig, het geven van adviezen voor eventueel herstel van grote (grote) geconstateerde gebreken.

Uitzetting door roestend ijzer. Kleine plantjes met grote gevolgen.

Colofon

Auteur: Walter Kramer

Vormgeving: Dolf Heebing en Gerritjan Deunk voor Studio Ja, Doetinchem

Druk: Ratio Sluis Grafisch Totaal, Doetinchem

Fotoverantwoording: Brand Overeem, Barneveld, Monumentenwacht Overijssel,
Monumentenwacht Noord-Holland, Monumentenwacht Gelderland, Niels Kramer, Walter Kramer

Deze uitgave kwam mede tot stand dankzij de financiële bijdrage van Vakgroep Restauratie,
Tijdschrift Monumenten en Monumentenwacht Noord-Brabant

Eerste druk, november 2009

©Walter Kramer, 2009

**Vakgroep
Restauratie**

**Monumentenwacht
Noord-Brabant**

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook gedupliceerd zonder voorafgaande toestemming van de auteur.